

hiztegiak

Euskal Lurra. — J. L. Lizundia

abelgorri=ganado vacuno
apata= abad
apezpikutegi=obispado
arbel=pizarra
autobide=autopista
azpiegitura=infraestructura
aztarren=fundamento, raíz
bazkaleku=pastizal
berjabetasun=independencia
bokale=desembocadura
burdinola=fábrica metalúrgica
ekialde=este
errediza=mueble
eskualde=comarca
eskualdekatze=comarcalización
ganora=destreza
gurpil=rueda
gutia=menor (adibidez: *Gamarragutia*=Gamarra Menor)
haran=valle
hargintza=cantería
harmarri=escudo de armas
harro=cuenca
hausitegi alderdi=partido judicial

hegi=ladera
herrialde=región, pays
hibaiadar=afluente
hilduruko=testamento
jaretsi=obtener
jaurerri=señorio
konterri=kondado
Labe Garai=Altos Hornos
lautada=llanada
mairu=moro
meha=mina
mendikatc=sierra
mendilepo=vertiente de una montaña
merinalde=merindade
olguskera=pronunciación
onura=provecho
oreka=equilibrio
oski=zapato
partzoneria=comunidad de tierras, co-participación en la propiedad del suelo
udalbarruti=término municipal
zendea=cendea (udal bat osatzen duten herrien elkarte)

Euskal etnia eta jatorria. — J. Barandiaran

abelgorri=behi, zezen eta holakoen azkazikoa (ganado vacuno)
abeltsaintza=abereak oinarrituta den bizikera
adarbakar=rhinoceros
adreri=ahaideen elkarte
ahotxabal=gezi-mihizto bat, ahoduna. ez muturduna
aier=grina; propensión, tendencia, apetito; tendencia
aipotz=ebakitzeko tresna zorrotz eta

zabala, igitaiaren antzekoa, baina gider luzekoa (machete)
aizkur=hacha; hache
albizitu=indartu
ametsa=quejigo; tauzin
antze-jakintza=habilidad, técnica; technique
apatz=zurezko ontzi bat
arbel=pizarra, marga; marné, schiste
arrangifer=reno; renne

arrankazi=arpón; harpon
arrate=puerto de montaña; col
arrauka-harri=kare-harri
ataka=portillo; passage dans une gorge
ausarki=abundantemente; en abondance
asal-leuneko=de superficie lisa; à surface polie
asal-zimurtu=de superficie rugosa; surface ridée
askazi=enda, arraza, leinu
askon=flecha; flèche
askurri=alimento; aliment, mets
astamakila=lanza; lance
astarnategi=hondakindegi; yacimiento; gisement
azti=mago; magicien
babegarri=refugio, abrigo, escudo protector; abri, refuge
bakarjabeke=apropiación privada; propriété privée
baratzaki=hortaliza; légume, herbe potagère
basaker=cabra montés; bouquetin
basahuntz=corzo; chevreuil
baster-otxi=casa de aldea, separada; maison champêtre
berun-harri=mineral de plomo; minéral de plomb
bestere=alienar; aliéner
betizu=basabehi
burdinarri=mineral de hierro; minéral de fer
burdinori=bronce; bronze
bureztun=corona; couronne
edergailu=apaingarri
egitamu=estructura, distribución, plan; plan, ordre
chisa=caza; chasse
hortzi=sepultar; enterrer
eiho=moler; moulin
eraen=egintzaren zuzenbidea (gobierno, cuidado)
ertiko=gauza eder eta atsegingarrien egilea (artista; artiste)
ortilan=artegintza
osku-harrabila=osku-eihararen gaineko harria (piedra superior del molino de mano)
osku-eiharaharri=oskuz eraginez dabilen eihararen harria (piedra de molino manual)
oskuziri=mutur zorrozdun zotza, horrazkidekoa (punzón)
etsangu=cama
ezten=eskuleku edo giderdun ziria (lezna)
galiko=zanpagailua; martillo, maza
galale=gari-ale
galezkor=bikundako-horraz (imperdible)

garakoalde=eguerdiko eguzkiak jotzen duen alderdia (lado soleado)
garranga=amu-mutur hegalduna; aginlerroa (anzuelo, sierra)
gezi-mihisto=punta de flecha; flèche
gogiera=idea; idée
goimabe=gibeleko tresnalekua; departamento zaguero destinado al ajuar, muebles, queso, etc.
goldemutur=reja del arado
haiskorri=haitz ageria; peña pelada
haisto=labana; harrizko igeki edo orria, hegalean aho bat duena (cuchillo, machete)
haistur=goraiza
hantz=aliso
harbil=harkosko biribila; canto rodado
hargorri=hondar-harria; piedra arenisca
har-igeki=harrizko orria; hoja de piedra
harlaban=azal leuna duen haitza; peña lisa
harlanabes=harrizko (lanerako) tresna; instrumento de piedra
harlore=cris:al (calcita, cuarzo cristalizado)
harmailu=zanpatzeko harrizko tresna; maza de piedra
harmoko=harrizko muturdun mailua; pico de piedra
harmuno=harri-pila, batez ere hilobia inguratu eta estaltzen duena (túmulo)
harpe=lurpean zuloa, eskaratza bederen zelal duena (cueva)
harpiko=zulakaitza, buru batean aho zorrotza duena; beste burutik mailuz joaz, harriak edo zurak lantzen ditu.
harrespil=itzulian edo biribilean jarritako harri-errega; lehen haro bateko hilobia (Kromlech)
harririntza=harriari, joaz, irteten zalon atal xabala (lasca)
hartza=oso; ours
haunditxu=hinchazón; gonflement
hegaldun=hegalak dituen gezi-muturra (que tiene aletas)
hesoindu=oina jarri hesiari edo harresiari (cimentar)
hesikera=kultura; civilisation
hibabitoki=bi edo ur gehiago elkartzen direnoko unea (confluencia)
ibar=ordeka zelaia; valle, hondonada
idatzaroa=idazkien bidez gizakia berriak adierazten hasi zenetik aldia (edad de la escritura, época histórica)
igeki=orria; lámina, hoja
ihazi=pizti, basapizti; animal

ikatzbil=ikatzeko pospila; cuenta de carbón, de azabache
ikutu azaleko=koskatxo arina; retoque superficial
inguma=gaueko mamu gaiztoa; genio nocturno
iratzon=gaueko argidun mamua; duende
irelu=aidetikako sasi-jainkoa; duende, fantasma, genio, numen
izearo=izakiaren sortzetik azkenerainoko tartea; proceso de existencia, período de existencia
izkila=harma
izpel=ureko ihizi askoren azal edo estalki gogorra (concha)
izpelki=marisco; coquillage
jan-bilketa=recolección (alimenticia); cueillette
karraskailu=karraskatzeko tresna; rader; racloir
katamotz=lince; lynx
keinu-marra=signo grabado; signe gravé
konkordun=giboso; bossu
koska=muesca; encoche
kosko=canto, trozo de piedra; caillou
kutun=amuleto; amulette
kutunkideko=kutunaren egitea duena (de forma de amuleto)
kutzatila=urna; urne
labana=cuchillo; couteau
labarri=gaina laban ageri duen harria (piedra o peña lisa)
laburu=swástica; croix à virgules
lanabes=lanerako tresna; instrumento de trabajo
larmendu=besteetatik bereiztu; diferenciarse
larreki=belar; pasto
lerra=pino; pin
lerrobila=línea circular; circonférence
leze-harts=oso de las cavernas
leungai=leuntzeko tresna; alisador
lurgorri=burdin-harri buzintzua; ocre
lurrontzi=lurrez egin eta labean gortutako ontzia; recipiente cerámico, cerámica
lurrupe=lurpeko zuloa, hurgunea; concavidad subterránea
luzanga=laukiorra, luzean handiago zabalean baino (cuadrilongo)
malkor=gandik beherako harkaiztia; vertiente peñascosa, acantilado
mangolino=“trochus monodonta”; mar-gurio; caracolillo de mar
margola=“cardium edule”
marra=lerro-irudia; raya, dibujo
marraizko=zura, hezurra etab. izarratzeko tresna (raspador)
masakor=“nassa reticulata”; concha en general; coquillage

moha=menastagaia; mina, veta, mineral
menasta=metal; métal
murko-lerro=relieve, línea en relieve; relief
mutur-melar=puntiagudo; pointu
murilu=“mytilus edulis”; mejillón
ohikunde=costumbre; coutume
opor=zurezko edontzia; badira lurrezkoak era (taza)
ordeka=llano, vaguada; plaine
orein=ciervo; cerf
orkatz=“capreolus capreolus”
oroia=etxe, soro, barrutiak estaltzen dituen lurraldea (el plano)
orri koskatu=lámina con escotadura; lame à encoche
orrixka=laminilla; lamelle
otaharriak=piroxen, feldespat eta beste gaiz osatzen den harria (de ofita; ophite)
saroi=sarobe, korta, kaiolar; majada
sastakai=puñal; poignard
suharri=pedernal; silex
sunbil=tronco; tronc
tastain=taladro; tarière
tinti=pendiente; pendeloque
tuturgabe=sin mentón; sans menton
txabal=llano, ancho; large, plat
txali=zurezko ontzi xabala (plato de madera)
txilar=brezo; bruyère
txilinkideko=caliciforme
txirrika=anillo; anneau, bague, rondelle
txirringila=rodaja; rouelle
uranbila=onda, oia; onde
urraida=cobre; cuivre
urrazal=cáscara de avellana; coque de noisette
urritz=avellano; noisetier
urtaro=estación del año; saison de l'année
ura-chiza=caza de persecución, batida, caza de ojeo; batue
ustaitxo=collar; petit collier
ustarkideko=estrangulado; étranglé
xapitola=atari harrésiz inguratua eta (batzutan) estalia (pórtico)
xanpagai=percutor; percuteur
zedarri=lurra mugatzeko jartzen den harria (mojón)
zikirio=centeno; seigle
zildai=zurezko zapio eta uztalekin egindako lokarria (cadena; chaîne)
zintzilikai=pendiente; pendeloque, colgante
zizkila=rincón; coin
zizku=interior de una pieza; space encerclé
zokododun=provisto de depresiones; potillé

zorrostarri=tresnak zorrozteko harria
 zots lerrodun=hezur-zots lerroz apain-
 dua (bastón grabado)
 zubi=ingurua biribila duen zotza, ar-
 datza etab. (núcleo, cilindro)
 zuhamuxka=arbusto; arbuste
 zulagailu=zulatzeko tresna (taladro,
 punzón)

zulakaitz=buril; burin
 zuma=mimbre; osier
 zumar=olmo; orme
 zumitz=fleje; verge
 zuraje=maderamen, estructura, entra-
 mado de madera; structure en bois

Euskal Langileak. — M. Ugalde

artesan=artesano
 atxiki=lotu
 zurreitzi=prejuicio
 astoratu=asustar
 burdingintza=metalurgia
 hargin=cantero
 harmada=ejército
 lobelar=droga

moldistegi=imprensa
 nekazalgo=agricultura
 oihal-lantegi=fábrica textil
 okin=panadero
 ozenki=sonoramente
 sena=instinto
 sutabe=columna

Euskal Lege Zaharra. — Eizagirre-Garaikoa J. M.

abeltzaingo=ganadería
 abiapontu=punto de partida
 aintzinate=antigüedad
 akordio=acuerdo, pacto
 aldeaketa=gonbarazio
 antolamendu=organización
 araubide=norma
 arau-sail=conjunto de normas
 atxiki=gordo
 aukeragai=elegible
 aurkeztu=presentar
 bahitu=embargar
 basalandaketa=repoblación forestal
 batzorde=comisión
 benetazkotasun=realidad
 berarizko=autóctono
 beretu=asimilar
 betearazle=ejecutor, ejecutivo
 bilduma=colección
 Bilduma Berria (B.B.)=Nueva Recopi-
 lación
 birkonfirmapen=ratificación, sanción
 birrikusi=revisar
 bisilagun=habitante
 borondatezko maria=donativo volun-
 tario
 bortzapen=coacción
 boz / bozdun=voto / votante
 bulegokrazia=burocracia
 bultzamen=iniciativa
 burdin-ola=ferrería
 burdin-zerga=impuesto sobre el hi-
 erro ("quintalaje")
 burujabetasun=soberanía
 buruzagi político=jefe político

defendagailu=instrumento de defensa
 diruzain=tesorero
 Diputazio Arrunta=Diputación Ordi-
 naria
 Diputazio Berezia=Diputación Extra-
 ordinaria
 egitura-lege=ley estructural
 egoitza=residencia
 egokiera=ocasión, oportunidad
 egon-herri=población de residencia
 ekile=ejecutor
 Elkarrikusketak=Conferencia
 eraikuntza=edificación
 erakunde=organización
 eraldi=gasto / gastar
 erauzi=destruir
 erdiko botere=poder central
 eremu=extensión, territorio
 erregealdi=reinado
 erregebatasuna=zenbait erresumek
 Errege bakarra ukaiteak dakarren
 batasuna
 erregebatu=unión al Rey
 erresuma=erreinu, estatu
 eskakizun=exigencia
 eskari tasatua=pedido tasado
 eskualde=región
 eskuera=jurisdicción
 eskuharmen=participación, interven-
 ción (poder de)
 eskumen=participación
 etorki=origen
 Gantzileria=Cancillería
 gehientasun=mayoría
 gidari=gula

governabide=régimen (gubernativo)
governagailu=organismo gubernativo
Gobernari=Gobernador
goi-jaurgo=señorío eminente
Gobernaritza=Regimiento
gonfirmazio, gonfirmapen=confirmación
goradei=apelación
gordailu=tesoro (hacienda)
gutun=carta
hausi-botere=poder judicial
hausitegi=tribunal
hedatu=zabaldú
herrialde=probintzia (euskal zazpirak)
Herrialde-etxe=Diputazio
Herri Ondasun-Zaingc=Hacienda Pública
hesparru=ámbito
hiritasun=ciudadanía, civismo
hurbil=gertu
Idaskari=secretario
idoro=aurkitu
ihize=caza (acción de cazar)
inposapen=imposición (tributaria)
iskilo=harma
itsas legekontrako=delito marítimo
itun=alianza, pacto
itunkide=aliado, pactante
jator=auténtico
jatorburu=origen
jatorrizko=originario
jaurreri=señorío (territorio)
jaurpidc=governabide
jende-bilketa=agrupación de gentes
jite=talante, temperamento
konfederazio-gailu=órgano confederal
Kontaduria Orokorra=Contaduría General
kontakizun=narración
Kontu Tribunal=Tribunal de Cuentas
Kontzeju ireki=Consejo abierto

lege-abantail=privilegio legal
lege-bilduma=colección legislativa
lege-ahainen, lege-botere=poder legislativo
lege-etskumen=jurisdicción legal
legegai=proyecto de ley
legeria=legislación
leinu=linaje
letrau kontseilari=letrado asesor
lurgintza=agricultura
lur irekia=tierra franca, libre
mendemuga=centenario
merkatalgin=mercancía
merkatalgo=comercio
muga-sergategi=aduana (fronteriza)
Nazioarteko Zuzen=Derecho Internacional
ondarez=por herencia
ondasun errotuak=bienes raíces
ordczkaritasun=representatividad
Ordcskaritza (Diputazio) Orokorra=Diputación General
Osasun-Zaingc=Sanidad, Min. de Sanidad
ostera=aitzitik, por el contrario
paper zinatu=papel sellado
pipermín=pimienta
populaketa=acción de poblar
salgarri=producto, objeto de venta
sarmen=poder de intervención
sasikume=exposición
sukalde partiketa=repartimiento fofueral
Txandako Udal=Municipio de Tanda
udal=municipio
zerga=impuesto
zerga-abantail=privilegio tributario
zerga-buruketa=encabezamiento (impositivo)
Zuzen=Derecho
zuzen-governabide=régimen de derecho

Euskal Artea. — J. San Martín

abeltzain=pastor de ganados (en sentido genérico)
altzari=mueble
andana=talde, grupo
argizaiola=bildumena, tabla para enrollar la cerilla para ceremonias de difuntos
ateburu=dintel
guzki-lauburu=swástica curvilínea de signo solar
chunexko-oihal=tejido de hilo
epaiki-horts=diente de sierra
eratzi=derribar
erretaula=retablo

goruhardats=rueca de pastor, rueca primitiva
hargin=cantero
hilburuko=testamento
izartegi sinboluak=símbolos astrológicos
kutzuska=Zuberoako kaiku berezi bat
korronta, korrenta=corriente
narotasuna=fecundidad, abundancia, tranquilidad
oinburu=base tradicional, arraigo
orein=ciervo
orkatz=reno

ponte=pila (*bataio-ponte*=pila bautis-
mal)
sigulu=sello, signo

tinkaturiko=hincado, enhiesto
trikuharri=dolmen
Tutra=Tudela

Euskal Musika.—J. A. Arana Martija

abesbatz=*orfeoi*
abestitz=abesti baten testua
abes sorta=*abesti kolekzio*
antzentu=representar
doimubizi=modo mayor
doimudardar=vibración sonora
doimularri=modo menor
eresgai=*musika gai*, tema musical
eresgile=compositor
ereski=nota musical
eresgailu=instrumento musical
ereslan=obra musical
eres sorta=*abesti kolekzio*
eskala askatu=abotsak berez, musika
ikasi gabe, abesten duena
eskala diatoniko=tonu osoz egina
eskala enharmoniko=tonu laurdenekin
egina
eskala ezosc=escala incompleta (nota
guztiak ez dituena)

eskala mikrotonal=biolinak eman leza-
keena
eskala temperatu=pianoak ematen duen
eskala
eztai kantu=epitalamio
hamabi soinu teknika=dodecafonismo
hosbakar=monotonia
ikaslan=estudio
jimela=monopolizator
kantu sorta=*abesti kolekzio*
kapera=elis *abesbatza*, capilla musical
kapelmaisu=maestro de capilla
klabezinista=klabe (piano antzeko
eresgailua) jotzen duena
musikagile=compositor
organulari=organista
ozentasun=sonoridad
polifonia=abots askotarako abeslana
politonal=ereslan batean, tonalidatea
askotan aldatzen duena

Euskal-kirolak — R. Bozas-Urrutia

Abiada-lehiaketa=prueba de velocidad
(korrikalari baten istua, abiadura,
erakusteko egiten den saiola)
aldagaitz=aldakor ez dena. Aldatzen
gaitz dena
andana=talde, aldra
atoi-ontzi=barku tiki bat, handiak
atolan daramazkiena (soka baten bi-
dez tiraka)
bat-bateko markagailu=Futbol-leku ba-
tean, partida guzien egoera batera
seinatuz den markatzailea
behari=ikusle
bizanziar hiru horriko=riptico bi-
zantino.
bultzagai=gauza bat egitera bultzatzen
edo behartzen duena
eratzeki=pistu
erdeinu=mespretzu, arbuio
erdietsi=lortu, iritzi

hesola=hesi bateko oi, makil edo ta-
keta
iraupen-saio=prueba de fondo (Korri-
kalarien iraupena frogatzeko balio
duen saiola)
jokutria=*maltzurkeria*, *azerikeria*
lauza=*harrizabal*; losa
lurrun=lurrin; vapor
lurrun-ontzi=barco de vapor
mezulari=mezuak (mensajeak) haruntz-
honuntz eramaten dituen
nozitu=jasan, padesitu
ordoki=ordeka (leku zelai eta gora)
pertsulari=*bertsolari*
punpa=*botea*. Pilotaren jauzia
tosta=txalupako alxia
ustai=hesi biribil; aro, anilla, redon-
del
zikan, txikan=*engainu*, *jokutria*
zotarrain=lurrezko zola
zurgintza=zurginaren lan, eta lantegia

Herri Literaturaz. — P. Lafitte

agota=agote
 aharra=eskatima, hasarrea
 aieru=susmo
 amaso=amon
 andana=mordo, talde, alde
 ardura=maiz, askotan
 ardurenean=gehienean, maizenean
 arta=axola, arreta
 belagile=belar ezagutzailer
 begitarte=aurpegi
 bihi=ale, garau
 bihirik ez=bat ere ez
 deitura=abizen; apellido
 deplauki=bipilki
 eite=izakera
 ekai=gai
 eleketa=hizketan
 emendatu=gehitu
 emokatu=espaloiztu
 entrabaleko=erdipurdiko
 eraikidura=estructura
 eratzi=erantsi
 galarrots=tobera
 gastigatu=sigorratu
 gelari=mirabe, gelazai
 haiztu=sori, zilegi
 handius=arro, handiputz
 hasperen=intsiri
 hats=astarna
 hasti=astarnatzaile
 hebroka=boladan, erruz
 ihakin=eskarnio; burla
 inarrosi=astindu

iretxu=iratzu
 izari=neurri
 jaigi=atera
 josteta=libertimendu
 juje=epaikari
 kadira=jartoki, eser-toki
 kanore=verosimilitud
 laidostatu=iraindu
 lamia=lamiña
 lats-harri=liziba-leku, liziba-harri
 laxo (hitz)=prosa
 liho=linu
 mailegu=prestamen, jesapen
 makiñun=tratalari
 manatu=agindu
 mendekic=venganza
 mendren=gutien
 murrika=trufa, nausea; burla, guasa
 pindar=tingar; chispa
 suhar=gartsu
 sustatzaile=bultzatzaile, akulatzaile
 tartarika=hitzaldi huts
 tentu=kinka, aldi; trance
 trenkatu=erabaki
 tuta=soinu-adar
 warmatu=encantar
 ximenki=kontuz, arduraz
 xorrotz=sorrozkile
 seihardura=ingurada
 sendu=hil
 zinkulin=heiahora; suspiro
 zipa=su-izkila

Euskal Literatura landua. — L. Villasante

abiadura=movimiento
 albaiteru=veterinario
 alegilari=fabulista
 arranditsu=pretencioso
 atalgite=división, parcelación
 aurrelari=delantero
 astamu=tanteo, vacilación
 behehitze=decadencia
 bereizte=separación
 bitaritze=agrupación en dos bandos
 egoitza=estado

elaberri=novela
 erausi=arrancar, sacar
 erraldoi=gigante
 eskerga=enorme
 ezabatu=borrar
 guna=tuétano, núcleo
 higuina=asco, repugnancia
 mozkin=producto, beneficio
 trenpatu=templado
 umo=maduro, sazonado
 zitu=fruto

Euskal Negazaritza eta Artzaingoa. — J. M. Satrustegi

Abaro=ardiak itzalean biltzea
 Abarrikatu=xehatu, apurtu
 Artzano=abere zaintzeko txakur handia
 Añamendi=Pinieo mendiak

Axuri=arkume
 Axuri bazkari=axurien eskergarri ematen den jatordua
 tai=takoia, orpoa

Babaziskor=bahaziskor. Harri eraun-
tsi tontorrak
Bahi=garia garbitzeko ontzi saretua
(Criba)
Baska=belar lekua (Pasto)
Borro=Herribera aldeko ardi mota
Eihara=errota
Erauntsi=lainoen ekarria. Ur ekarria.
 Harri ekarria.
Ergeindu=ereintzako aro ona sortu.
 Lurra girotu
Errezkadan=iladan
Funtsak=bienes raices, territoriales
Gataska=gerratea
Hausalan=herriko lana
Hesola=alorretako egur hesia
Hondalan=lur iraultze sakona
Ikidien ibiltze=behi edo idi bakarra
 duenak beste norbaitenarekin uztar-
tzea
Igitai=garia eskuz ebakitzeko tresna
Igitaitu=garia igitailz ebaki
Iratze=ira, garoa
Iturreko=alorreko lanetan abere au-
rrean ibiltzea
Itein=odola xurgatzen duen zizare bel-
tza. (Sanguifuela)
Itzain=abere gorrien zaintzalea. Berez.
 ' idi zalna
Izun=hoben saria. (Multa)

Joale=txintzarria
Kurutzeketari=hileta elizkizunetan ku-
rutzea eramanen duena
Larrain=garia jotzeko lur zelaia
Lakuko=testigu
Liziba=oihal garbitzeko egosketa
Maister=txetiar
Mamutz=xomorro
Nozitu=zerbaiten ondore txarra jasan,
 sofritu
Pentze=belardia. Larrea
Petral=nolanahiko jantzia
Pikor=ale, bihia
Pinta=litro bat
Purpurita=huts hutsa. Errotikakoa
Puskak=nor beraren jantzi eta gauzak
Segetetu=secreto
Sor-sor=azpi-lanez, ixilean
Sordesa=aldrebesa
Sularda=sukalde zoko edo gela txikia
Tortxa=argizagia
Zahagi=larruzko ardo ontzia
Zuku=eltzekoa
Zur=egurra. (Madera)
Zur lorrak=egurrezko matirelen ekar-
tzea
Zohi=lur gogorrezko mordoia.
Zurruta=ur estutuaren abiada. (Cho-
rro)

Euskal Ola zaharrak. — J. Intxausti

agoa=burdin urtu nahiz gorria
aingura=ancla
aintzindari=pionero
aitorsemetasun=noblezia
Arautegi=arau eta legeen bilduma (Or-
denanzas)
arotz=errementari
arrago=sukatihu, erisol
arro=cuena
artile=lana
artzantsa=pastoreo
aterpe-ukatzale=antiproteccionista
beharrizan=premia
behera-behar=decadencia
bcrun=plomo
bide-sare=red de comunicaciones
bide-zerga=peaje
bilakatu=izatera heldu, devenir
bizi-molde=modo de vivir
bokale=desembocadura
burdin=hierro
burdindegia=zona ferrica
burdingai=burdin meazkia
burdingintza=siderurgia
burdinki=burdin meazkia
dendun=equilibrio

egurgile=zurgina; leñador
ekintzibide=actividad
ekoizpen=produzioa
eman=ekoizpena, produzioa
emankor=productivo
eraikuntza=edificación
erakarmen=atracción
erdigune=centro
Erdi Haro=Edad Media
ernamin=erne-punduan dagoena
erorialdi=caída
erpin=cumbre, maximum
errekin=erregai, combustible
errementaldegi=herreria
errementari=herrero
errenderia=burdinaren gordelekua;
 lonja
eskuarki=generalmente
eskubide-erakidura=legezko sistema
estandagailu=(elemento) explosivo
feudotiar=feudal
gabi=oletako mailu handiak
galdatau=fundir
garraio=carro, transporte
governabide=gobernatzeko errejimena
gorabide=ascensión

goraldi=ascensión
 gorentasun=soberanía
 gori=rusiente
 haizearka=zurezko "hauspoa"
 haizegailu=haizea emateko tresna
 haizeola=jentilola, agorrola, jentiletze;
 masquera
 haran=valle
 harmagintza=harmak egiten dituen in-
 dustria, i. armara
 hats=aliento
 hausi-aginte=poder judicial
 hausi-eskuera=jurisdicción de justicia
 hauzigai=hauzitarako gaiak
 heren=tercio
 herrialde=Euskal Herriko zazpirak
 hesparru=ámbito
 hiribildu=villa
 Historiaurre=Prehistoria
 igo-behar=ascenso
 ikazkin=ikatz egile
 indoeuropear=indoeuropeo
 Industri Iraultza=Revolución Indus-
 trial
 ingude=yunque
 irundu=laminar
 itsas-ontzigintza=ontziak egiten ditu-
 en industria, ind. naval
 Izurrite Beltza=Peste Negra
 jabego=jabetasun, jabetza
 Jaurerri=Señorío
 jentilbaratze=cromlech
 jite=aiurria; carácter
 labe handi=alto horno
 laborantza=agricultura
 lagungailu=lagungarri
 langai=materia prima
 lautada=llanada
 lege-eskuera=jurisdicción legal
 legepetu=legalizar
 legeria=lege bilduma
 Lege Zahar=Fuero
 lehenengotasun=primacia
 lekumen=ubicación
 lekutu=ubicar (se)
 lepo=portu lehor

Lur Ireki=Tierra Llana
 Lurraren ohitura= costumbre de la
 Tierra
 luze-zabal=extensión
 mandazain=mulero
 marai=maravedí
 meagintza=minería
 meatoki=zona minera
 meatzari=minero
 meatze=mina
 meazki=burdin minerala
 measpide=meatzetako bidea; galería
 meastegi=lugar minero
 mende=siglo
 mendikate=sierra
 mendurakizun=aventura
 merkatalgai=saleroskia; mercancía
 merkatalgo=merkataritza; comercio
 merkatar=mercader, comerciante
 merkataritza=comercio
 norgehiagoka=competencia
 oin-burdina=estribo
 ola=ferrería
 ola zahar=ferrería tradicional
 olagizon=oletako langilea
 ontzigintza=industria naval
 sabai=techo
 sineskizun=creencia
 sorburu=jatorburu; origen
 sukutilu=crisol
 tikinot=urak darabiltzan gurpilak
 tokizen=topónimo
 totzo=tocho, burdin enborra
 trekuharri=dolmen
 udal=herri; municipio
 ustiagarri=explotable
 ustiatu=explotar
 xume=humilde, modesto
 zamari=acémila, karga eramaile
 zartaerazi=resquebrajar
 zearrola=urezko burdinola
 zeharbide=urbide; atajo
 zenbakiztat=cuantificar
 zepa=escoria, burdingaiaren hondakina
 zerga=impuesto
 zuzperraldi=pizkunde aldi

aurkibidea

Argitaldariaren oharra	7
LURRA	9
Euskal Lurra: Jose Luis Lizundia	11
I. Euskal Lurraren zabalera zaharra	11
<i>Iparraldetik</i>	11
<i>Ekialdetik</i>	12
<i>Hegoaldetik</i>	12
<i>Mendebaletik</i>	13
II. Euskal Leinuak	14
III. Gure herrialde historikotzat jotzen ez direnak	15
<i>Errioja</i>	15
<i>Bureba eta Okamendieta</i>	17
Bureba	17
Okamendieta	18
<i>Aragoa, Sobrarbe eta Ribagortza</i>	20
<i>Gaskoin herrialdeak</i>	21
IV. Lanestosa-tik Barkoxe-raino	23
<i>Enkartazioak</i>	23
<i>Bilbo Handia</i>	27
<i>Gainerako Bizkaia</i>	28
<i>Deba Harroa</i>	32
<i>Gipuzkoa</i>	33
<i>Laudiotik Ebroaldera</i>	36
<i>Arabako Lautada eta beste arabar lurrak</i>	40
<i>Ega, Lizarrako merinaldea</i>	43
<i>Erribera aldeko merinalde biak</i>	47

<i>Irati, Sankozako merinaldea</i>	49
<i>Mendialdea, Iruñeko merinaldea</i>	51
<i>Lapurdi</i>	55
<i>Zibero - Nafarroa Beherea</i>	57
<i>Lanestosa-tik... Barkoxe-raino</i>	63
GIZONAK	65
Euskal Etnia eta Jatorria: Joxemiel Barandiaran	67
Lehenen urratsa	67
Bigarren urratsa	70
Hirugarren urratsa	73
Laugarren urratsa	76
Bosgarren urratsa	78
Seigarren urratsa	82
LEGEAK. EDERRA. KIROLAK	113
Euskal Lege Zaharra: Eizagirre-Garaikoa Joxemari	115
I. Lehenen oharrak	115
1. <i>Zer ziren Foruak?</i>	116
2. <i>Noiz eta nola sortu zen Lege Zaharra?</i>	118
II. Lege Zaharraren barrunbea	121
1. <i>Udala</i>	121
2. <i>Herrialdea</i>	122
a) <i>Batzar edo Biltzar Nagusiak</i>	123
b) <i>Diputazio Orokorra</i>	124
d) <i>Zentzatzaille edo Korrejidorea</i>	125
3. <i>Hiru Herrialdeen Elkarrikusketak</i>	126
III. Istituzioen aministrazio lanak	128
1. <i>Herrialde barnean</i>	128
2. <i>Herri Ondasun-Zaingoaren sistema</i>	129
a) <i>Herrialdeko Herri ondasun-sistemaren esanahia</i>	129
b) <i>Koroearen zergak</i>	131
<i>Ordaintzen ez zirenak</i>	132
<i>Ordaintzen zirenak</i>	133

d) Herrialdeko diru-sarbideak eta berauen aminis- trazioa	135
Herrialdearenak eta Udalenak	135
Ondasunen aministrazioa	138
Zerga inposamena Gipuzkoan	139
e) Ondorioak	140
3. <i>Herbestearekin harremanak</i>	141
a) Foru Pasabidea	141
b) Atzerriko Erresumekin harremanak	142
IV. Istituzioen eboluziobidea	143
V. Azken ondoriobidez	145
Euskal Artea: <i>Juan San Martin</i>	147
I. Harri-aroko Artea	149
II. Herri Artea	153
III. Erdi-aroko Artea	155
IV. Pizkunde Garaia	159
V. Euskal Pinturaren Eskola	162
VI.—Gaurko Eskultura	165
Euskal Herriko Arkitektura: <i>J. I. Linazasoro</i>	169
Itsasertzeko herriak	176
Baserria	176
Euskal Musika: <i>Jose Antonio Arana Martija</i>	179
1. Ataria	179
1. 1. <i>Kultura eta musika</i>	179
1. 2. <i>Euskal musikaren agerpenak</i>	180
1. 3. <i>Arlo hontan hutsak</i>	181
1. 4. <i>Itxaropen bizia</i>	181
2. Historia	182
2. 1. <i>Kronologi aldiak</i>	182
2. 2. <i>Historiaurrea</i>	183
2. 3. <i>Erdi haroa (450-1450)</i>	184
2. 4. <i>Polifonia (1450-1800)</i>	185

2. 5. <i>Organulariak (1600-1750)</i>	186
2. 6. <i>Herri musika (1450-1750)</i>	187
2. 7. <i>Erromantizismoa eta herri musika (1750-1850)</i>	189
Organulariak	189
Kapelmaixuak	189
2. 8. <i>Abertzaletasuna eta herri musikaren garaipena (1850-1936)</i>	191
2. 9. <i>Gure mendea</i>	192
3. Berezitasunak	193
3. 1. <i>Zalantzak eta eztabaidak</i>	193
3. 2. <i>Euskal musika, Euskal Herriaren musika</i>	194
3. 3. <i>Melodia, ritmoa, tonalitatea, gaiak</i>	195
Euskal Kirolak: R. Bozas-Urrutia	199
Palanka-jokoa	203
Pultsolariak	204
Harri-jasotzaileak	204
Idi-demak	206
Korrikalariak	206
Makilkariak eta	207
Estropadak	208
Sega-apustua	209
Haizkolariak	211
Pilota-jokoa	213
<i>Pilota-tokiak</i>	213
<i>Frontoia</i>	214
<i>Plaza laxoa</i>	215
<i>Trinketa</i>	216
Pilota-lekuak. Laburpena	219
<i>Erremintak eta joko-motak</i>	220
<i>Pilota</i>	220
<i>Plekako jokoak</i>	221
<i>Esku-huskako jokoak</i>	222
<i>Pala</i>	223
<i>Eskularruak</i>	224
<i>Xistera</i>	225
<i>Erremontea</i>	226

<i>Xistera ttikia</i>	227
<i>Erreboteko jokoa</i>	227
<i>Pasaka</i>	230
<i>Laxoa</i>	231
<i>Sarea</i>	231
<i>Pilotarien bi sail nagusiak</i>	231
HIZKUNTZA. LITERATURA	235
Euskal Herria eta Euskara: Alfonso Irigoyen	237
Herri Literaturaz: Piarres Lafitte	243
Jostatzekoak	
<i>Ipuinak</i>	244
<i>Hitz laxozko bertze josteta batzu</i>	247
<i>Atsotitzak</i>	247
<i>Bertsuak</i>	248
<i>Bertsolaritza</i>	251
<i>Herri-teatroa</i>	255
Funtsezkoak	261
Euskal Literatura landua: Luis Villasante	265
Ba ote dugu literatura landurik?	265
“Literatura” hitzaren zabalgoa	268
Elizari egin zaion salaketa	269
Literatura euskalkitan zatikatua	271
Euskal literatura zaharraren partizioa	272
XVI. mendea	273
XVII. mendea	274
XVIII. mendea	276
XIX. mendea	278
XX. mendea	279
Egungo egoera	280
Euskaltzaindia	281
	367

EUSKAL LANA	283
Artzaingoa eta Nekazaritza: J. M. Satrustegi	285
<i>Herri jakintza</i>	287
I. Artzaina	290
<i>Txabolak</i>	292
II. Nekazaria	294
<i>Lurra</i>	294
<i>Etxea</i>	296
<i>Hauzoa</i>	299
Herri giroa	301
<i>Nafarroa</i>	307
Euskal Ola zaharrak: Joseba Intxausti	309
<i>Euskalduna, "homo faber"</i>	309
I. Euskal Herriko burdin meagintza	311
I, 1. <i>Historiako zenbait une</i>	311
I, 2. <i>Euskal meatokiak</i>	313
I, 3. <i>Meatzak eta euskal legeak</i>	315
II. Euskal burdingintza	316
II, 1. <i>Burdingaiaren bideak</i>	316
II, 2. <i>Euskal burdinolen lekumena</i>	319
II, 3. <i>Nola lanegiten zen burdinoletan?</i>	321
II, 4. <i>Haizeolak eta zearrolak</i>	324
II, 5. <i>Burdinolen lanak</i>	328
II, 6. <i>Burdinoletako langileak</i>	330
II, 7. <i>Burdinolak eta euskal legeak</i>	331
II, 8. <i>Burdinolak mendeak zehar</i>	334
II, 9. <i>Mundu berriaren atarian</i>	338
BIBLIOGRAFIA	341
HIZTEGIAK	351
AURKIBIDEA	363